

XVII.

I kungl. biblioteket.

Bibliotekets portar öppnas. Klockan slår tio i Ladugårdslandskyrkan. Det är redan lifligt i Humlegården. Doktorerna komma rännande med fart, de som skola hjälpa de vetgiriga stockholmarne till bibehållande af andlig hälsa och öka deras intellektuella lifskrafter. Dr Bagge kommer från öster, dr Beijer söderifrån, och längst väster ut dyker dr Bergström upp. Doktorerna Lundstedt och Geete äro visst redan på platsen, och dr Wieselgren infinner sig nog snart. Där är också amanuensen Dahlgren och hela den öfriga fakulteten. Alla skynda de in i bibliotekspalatset för att tjäna den allmänna bildningen och räcka en hjälpsam hand åt den lärda forskningen.

Vaktmästarne ha för länge sedan öppnat och ordnat. En af dem står i förrummet och tager emot öfverplaggen hvilka icke få följa med in i helgedomen, utan läsas in i stora riksskåp. Kunderna låta icke vänta på sig. De som komma så här tidigt äro alla kunder, sådana som ofta infinna sig, somliga hvar enda dag, månad efter månad, kanske år efter år, flitiga forskare, trägna arbetare inom det ena eller det andra af vetenskapens eller litteraturens områden. De kasta vanligtvis icke ens en blick in i förevisningssalen som öppnar sig midt för ingången i förrummet och så här tidigt på dagen är folktom och i morgonplagg, d. v. s. med öfverdrag öfver de sju stora borden med de tjuguatta stora lådorna med de mellan tre och fyra hundra värdefulla handskrifterna på mångahanda språk, rara boktrycken från gamla tider, utmärkta bokbanden från olika åldrar och land, profven af berömda personers skrift o. s. v.

Kunden skrifver in sitt namn i besökboken och inträder i läsesalen. Det är ett mycket stort rum, men också ett gladt rum med

utsigt åt öfre delen af Humlegården. Linné har man midt för sig. År 1887 skildes genom ett par glasdörrar läsesalen från den del däraf som användes till expeditjonsrum, hvilken således förändrades till ett rum för sig, men med omedelbar förbindelse med själfva salen.

Det är högt i taket, och en behaglig värmegrad hela året igenom, väl vädradt, väl ordnad med stolar och bord på tillräckligt afstånd från hvarandra, inbjudande till läsning och forskning.

Man söker ut åt sig en af platserna vid de fyratio borden, slår sig ned på den utvalda platsen, där man är alldeles för sig själf, antecknar på en af de rekvisitionsblanketter som finnas på hvarje plats och ha platsens nummer hvilka böcker man önskar, och låter en af de alltid tjänstvillige och uppmärksamme vaktmästarne bära rekvisitionen till utlemningsdisken, inom hvilken ett par af bibliotekets tjänstemän hela förmiddagen håller sig till de besökandes förfogande och bistår dem med

upplysningar på mångahanda sätt.

Är man osäker, om det är i den eller den boken man skall finna hvad man söker, hjälper bibliotekstjänstemannen i de allra flesta fall till rätta. Visar rekvisitionslappen en kanske djup okunnighet, ger detta aldrig tjänstemannen

Kungl. biblioteket.

anledning till åtlöje. Han drager icke ens på munnen och ännu mindre tillåter han sig att göra sig högljudt lustig på okunnighetens bekostnad.

På det mest granlaga sätt ställer han saken till rätta och leder den okunnige på riktigt spår. Det är icke alltid bildningens blomma som infinner sig för att anlita biblioteket, men tjänstemännen äro lika uppmärksamma och välvilliga mot alla och glömma icke, att de äro där för att betjäna hvar och en af de besökande.

Tjänstemännens tålmod sättes ofta på svåraste prof utan att tröttnas, icke ens då de besökande plåga dem med de mest öfverraskande spörsmål som icke ha det ringaste med biblioteket att göra. Så händer det, att personer hos dessa tjänstemän söka upplysning i juridiska och ekonomiska frågor, likaväl som i tolkande af svårästa handstilar. En gång infann sig vid lånedisken en man och frågade,

huru han skulle bära sig åt för att söka en klockarebefattning. Emedan dessa tjänstemän lefva bland och handskas med så mycket böcker, anses de af många såsom lexikon, i hvilka hvar och en har rätt att slå upp efter behag.

Rekvisitionen går med den vid lånedisken befintliga hissenn upp till en högre våning, så vida det gäller utländsk litteratur, och den begärda boken kommer snart neddansande med samma lägenhet eller hemtas den, om det är en svensk bok, från ett inre rum i bottenvåningen och bäres till den vid sitt bord afvaktande rekvisenten. Det är alltid »ferm expedition», ofta med ett helt tjog böcker till en enda plats.

Har man så kommit i besittning af hvad man åstundat, kan man alldeles ostördt öfverlemnna sig åt studier ända till klockan tre, då biblioteket stänges. Fullkomlig tystnad råder i den stora salen. Skulle något högljudt samtal någon gång afhöras, nedtystas det genast genom vänlig erinran från tjänstemännen. Det är nästan såsom vore man i ett trappistkloster, men ett mycket angenämt trapisteri med bokskatter rundt omkring sig och frihet i alt annat än den högljudda yttranderätten.

Behöfver man lexikon, biografiska, historiska eller andra handböcker och hjälpredor, finner man ett rikt referensbibliotek på läsesalens hyllor, där man eger rätt att själf betjäna sig. Men på salens gallerier må man ej uppträda. De där förvarade böcker, i allmänhet tillhörande utländsk litteraturhistoria, bibliografi och typografi, begagnas endast efter rekvisition.

Biblioteket besökes af olika samhällsklasser, från och med medlemmar af regeringen ända till gardister och artillerister. I allmänhet torde det vara verkliga forskare, skriftställare, bokmakare och studerande som utgöra de besökandes flertal, unga och gamla, män och kvinnor, om hvarandra. Ännu för några år sedan syntes Anders Fryxell ofta i läsesalen, och det är icke så länge sedan man där fick se P. E. Bergfalk, hvilken fortfarande egnar sig åt vetenskaplig forskning. Häfdeteknaren F. F. Carlson var ända till kort före sin död trägen gäst. Hans Forssell synes där ofta. Professor G. Saloman arbetar flitigt för sina undersökningar i forntida konst, och P. O. Bäckström egnar sig med ungdomlig ifver och rastlös ihärdighet åt sina historiska forskningar.

Doktor Ahnfelt har sitt högkvarter längst upp i öster. På en mera central plats sitter Birger Schöldström och skapar af gamla tidningsnotiser, visor och annat småtryck med flitig och konstförfaren hand en hel rad förbiskymtande skuggor, sätter i hop camera-obscura-bilder och manar stundom fram en återuppstånden skämtare.

Doktor Ellen Fries sysslar med något historiskt arbete, allvarligt begrundadt. Hr Lichtenberg, gammal bokvurm, studerar något åldrigt poetiskt, troligtvis italienskt. Då och då dyker professor Byström upp och kastar sig öfver något obegripligt gammalt psalmodiskt.

Under hela tiden fortgår lånerörelsen vid disken. Böcker återbäras och nya tagas till hemlån mot vederbörligt kvitto förstås och med förbindelse att återlemna dem på bestämd tid. Öfverskrides denna alt för länge, erhåller den försumlige en skriftlig påminnelse med lokalpost. Hvarje låntagare måste vara försedd med borgen af antaglig person.

I granskapet af disken sitter vanligtvis någon planschletare och rotar i stora portföljer, som kånkats in för hans räkning. Bland sina öfriga skatter har biblioteket en god samling porträtt i kopparstick och stentryck m. m., ordnade efter namnens bokstafsföljd. Där finnes också en hel mängd af Maria Röhl's, den under 1830—50-talen i Stockholm mycket bekanta och anlitade porträttecknerskans, originalritningar i svartkrita.

Andra besökande betrakta kartor och planer som också på särskild begäran framsättas i stora portföljer. Bredvid dem är en eller annan vaktmästare sysselsatt med ordnandet af svenska tidningar som öfverlemnats till biblioteket.

Antalet besök i läse- och lånesalen är i allmänhet i stigande. År 1878 uppgick det till 9,980, men 1887 däremot till 14,835. Antalet framtagna volymer ökades under samma tid från 17,979 till 30,764. Dessa siffror äro tämligen ojämt fördelade på de olika månaderna. I allmänhet är biblioteket mera besökt och begagnadt under vintern än under sommaren. Så var under 1887 januari den på besök starkaste månaden. Då infunno sig 1,523 personer. Därefter kom februari med 1,357, november med 1,346 och december med 1,297. Juli, den svagaste månaden, hade blott 979.

Beträffande antalet framtagna böcker utvisa de i biblioteket förda statistiska anteckningarna alltid den högsta siffran för januari — 3,178 år 1887 mot 1,790 i maj samma år — hvilket beror därpå, att på nyåret skola alla hemlån återställas eller förnyas. Allmänna lofdagar i stadens läroverk, såsom fettisdagen och förste maj, göra sig alltid bemärkta genom ökad tillopp af besökande. Det är de från besök i biblioteket annars afstängde lärarne som då infinna sig. Skolungdomen däremot hör naturligtvis icke till kungl. bibliotekets kunder. Egenomligt nog äro sådana dagar som julafton och påskafton utmärkta för talrika besök: då infinna sig damer och herrar som önska »lektyr under helgen».

* * *

För att hvila sig från arbetet i läsesalen gör man kanske då och då en titt i förevisningssalen, hvilken är något mindre än den förra. Där förvaras i de stora glaslådorna och väggskåpen en be-

tydlig del af bibliotekets handskrifter. Andra finnas i öfra våningen, i föreståndarens för handskriftsamlingen, bibliotekarien Wieselgrens arbetsrum.

Man torde böra erinra sig, att afsigten med visningssalen är att gifva en föreställning om arten och omfattningen af bibliotekets olika afdelningar, men att afseende måst fästas vid det jämförelsevis begränsade utrymmet, så att endast något af det märkvärdigaste och egendomligaste kunnat uppläggas. Utställningen omfattar således icke

Läsalsen i kungl. biblioteket.

blott handskrifter, utan äfven tryckalster och bokband samt slutar med märkvärdiga personers egenhändiga skrifter.

Några papyrusrullar eger biblioteket icke, men så många flere handskrifter på pergament. Den äldsta är den »gyllene boken», *Codex aureus*, ett präktigt exemplar, antagligen från omkring år 600, som innehåller de fyra evangelierna i latinsk öfversättning, gjord före den helige Hieronymus' *versio vulgata*. Boken består af hvita och violetta pergamentsblad, på hvilka är skrifvet med svart, hvitt, rödt och guldbläck, är rikt ornerad och har två utmärkta miniatyrbilder af Mathæus och Johannes. Det är ett af de praktfullaste bokarbeten som någon tid har att uppvisa. Man tror, att denna »Itala» är tillkommen i Italien,

men genom dit från Irland inflyttade munkar. En angelsachsisk inskrift visar, att handskriften köptes från vikingar och skänktes till en kyrka, sannolikt domkyrkan i Canterbury. Sedan vet man ingenting med visshet om denna handskrifts öden, förr än den 1690 köptes i Madrid ur markis de Lickes bibliotek af J. G. Sparfwenfeldt, som af Karl XI utsändts för att i Spanien söka efter de gamle göters minnesmärken. Boken öfverlemnades 1705 till kungl. biblioteket.

Icke så märkvärdig, ej håller så praktfull, men ganska intressant är en annan i samma glaslåda förvarad fornfransk handskrift, en *Liber sacramentorum*, kyrkohandbok på latin, till största delen från medlet af 800-talet, samt likaledes en annan fransk handskrift från 1000-talet, *Sidonii Apollinaris epistolæ*. I samma låda finner man ock en fransk afskrift från förra hälften af 1300-talet af den berömde Marco Polos, venetianarens, resa i Asien, sådan den 1298 uppsattes af Rustichello da Pisa. Denna handskrift skall ha tillhört det kungl. biblioteket i Louvre och der funnits ännu 1424, sedan kommit till Normandie och slutligen tillfallit den lärde jesuiten Paul Pétau (död 1652), med hvars öfriga handskrifter den inköptes af drottning Kristina, som vid afresan från Sverige icke tog den med sig. Den är i fotografisk facsimile 1882 utgifven af A. E. Nordenskiöld. Biblioteket eger också en annan fransk handskrift af Marco Polos resa, prydligt utförd, med vackra initialer och ramar, men i hvilka de tillämnade miniatyrmålningarna aldrig utförts.

Vill man se riktigt präktiga miniatyrbilder, skall man betrakta den rikt illustrerade handskriften på finaste pergament af en roman på vers från 1200-talet, *Le Romant de la Rose*, af Guillaume de Loris, fortsatt af Johan de Meung. Dessa miniatyrbilder äro af stort konstvärde, och det är mycket möjligt att de förskrifva sig från sjelfva Jehan Fouquet, den berömde, omkring 1485 afidne miniatyrmålaren. En äldre handskrift med präktiga miniatyrer är en latinsk gudstjänstbok, *Collectæ, capitula et orationes*, hvars ålder kan med tämlig noggrannhet bevisas vara från 1135 eller kort förut.

Men det vackraste af allt vackert i miniatyrmålning på gamla handskrifter är väl en bönbok på latin, fransk prakthandskrift från senare delen af 1400-talet, utmärkt textad, och sirad med rundmålningar, målade och förgyllda initialer samt fyra stora miniatyrer. Blom- och ornamentmotiv äro, liksom de öfriga bilderna, af ett smakfullt och sant konstnärligt utförande. Otvifvelaktigt är det Jehan Fouquet som målat också dessa miniatyrer. På bilden af evangelisten Lucas finner man en högst intressant framställning af utseendet och förvarings-sättet af en boksamling i slutet af 1400-talet. Det ser ut som vore det en samling fotografialbum i våra dagar.

Intressant är att jämföra de franska miniatyrmålningarna och handskrifterna med de tyska i vårt bibliotek. De förra äro ofantligt öfverlägsna de senare, liksom man finner att Frankrike redan från medeltidens början, från den gamla romerska odlingens död, öfverträffade andra riken på Europas fastland och England i allt hvad den ädlare konstslöjden vidkommer.

Vi ha endast i förbigående pekat på en och annan af de verkliga »skatter» som där finnas och som skulle göra heder åt långt större samlingar. Några af dem äro för länge sedan beskrifna af Stephens och Geffroy. *Gigas librorum*, den i särskild glaslåda förvarade »bokjätten», känd under namn af »Djävulsbibeln», är tillräckligt bekant, liksom alla handskrifterna af våra gamla landskapslagar, frälsebref, skråordningar m. m. Senare tillkommen är den stora på ena långväggen upphängda *Landt och Siö Charta öfver Siön Målaren och des öyar*, ett praktarbete från 1689, som 1884 skänkts af generallandtmäterikontoret.

Hvad allmänheten får se, det är förevisningssalen och läsesalen, men det är icke hela biblioteket. Hela den andra hälften af det stora huset kräfvor också uppmärksamhet, i fall man hade tillåtelse att tränga dit in. Detta hör dock till undantagen. Bakom lånedisken synes ett par dörrar, och man vet, att de leda till hemlighetsfulla rum i byggnadens inre, men huru det ser ut i de rummen vet ingen af de vanliga läsekunderna. Det är ett otillgängligt område som beträdes endast af helgedomens tempeltjänare och några få gynnade.

Af bibliotekets tjänstemän ser allmänheten vanligtvis ej andra än herrarne bakom lånedisken. Under större delen af den tid som förflutit sedan biblioteket fick sitt eget hus har i synnerhet e. o. amanuensen dr P. Beijer varit anställd vid utlåningen. Under de två första åren, 1878 och 1879, förestods låneafdelningen af bibliotekarien dr H. Wieselgren och sedermera under några år af amanuensen Chr. Eichhorn. Dr L. B. Bagge har ej sällan också där tjänstgjort, liksom under kortare tid andra af bibliotekets amanuenser. Med de nu nämnda tjänstemännen har allmänheten haft tillfälle att göra bekantskap, alla de öfriga ser man icke till. Endast då och då visar sig någon af dem i läsesalen. Men lyckas man tränga in i byggnadens inre, finner man dem alla träget sysselsatta, och likväl tvekar ingen af dem att för långa stunder ställa sig till den vetgirige främlingens tjänst, att följa honom i de långa gångarne mellan bokhyllorna, påpeka allt anmärkningsvärdt, förklara det obekanta, upplysa och handleda. Så väl bibliotekarien dr Wieselgren som bibliotekarien dr Bergström, amanuensen dr Bagge, amanuensen Dahlgren, amanuensen dr Lundstedt, e. o. amanuensen dr Geete och alla de öfriga tjänstemännen äro äfven i det fallet outröttliga.

Om vi titta in i bibliotekarien Bergströms arbetsrum, finna vi doktorn kanske sysselsatt med ordnandet af svenska visor. Han sitter omgifven af andliga och världsliga visor, kärleksvisor, som upptaga ej färre än elfva stora kartonger — så rik kan den svenska kärleken vara — frieri- och giftasvisor, som ingalunda böra förväxlas med kärleksvisor, sjömansvisor, skandalvisor, visor »tryckta i år», visor med riktiga årtal och utan årtal. Samlingen börjar med år 1739 och går till närvarande tid. Äldre visor måste man söka upp på annan plats i biblioteket. För öfrigt sysselsätter bibliotekarien Bergström sig med ordnandet af hela den *Folklore*, den folkets sedvanor, vidskepelse, melodier o. s. v, behandlande svenska litteratur som finnes i biblioteket.

Hela bibliotekets samling af tryckta böcker är fördelad i två afdelningar: den *svenska* och den *utländska*. Den förra intager hela västra delen af husets bottenvåning, under det den östra inrymmer

läsesalen och föreläsningssalen; utländska afdelningen upptager byggnadens hela öfvervåning, äfvensom läsesalens båda öfre gallerier.

Man vandrar såsom i en lång allé, hvilken skäres af åtskilliga tvärgångar, och på ömse sidor har man stora »boskéer», en hel lustpark med täta häckar. Hvarje häck är en hög bokhylla, en fast jernställning med lösa hyllor, fyllda med böcker i god ordning. Det är frukter af många olika slag, som väl kunna reta den vetgiriges hunger efter kunskap och komma det att vattnas i munnen på hvarje bokälskare. Men den hungern får ej tillfredsställas på detta rum. Här är intet att spisa på stället, endast till hemtning. Vill man mätta sig med dessa frukter, måste man åter begifva sig ut i läsesalen och där underkasta sig den vanliga spisordningen.

I de nämnda »boskéerna» eller cellerna finner man svensk vitterhet af olika slag, dramatisk litteratur särskildt för sig, andlig poesi och sagor, riksdagstryck, juridik och kommunalförvaltning m. m., allt i god ordning och lätt tillgängligt.

Vill ni träda in i »majorens grotta», finner ni en rik samling af accidenstryck af många slag, såsom bjudningsbref, bröllops- och begrafningskort, matsedlar, inträdeskort till sammankomster och offentliga förlustelser, teateraffischer o. s. v. för det mesta af intresse för forskare i vår odlingshistoria samt af ej ringa vikt för framtiden. Platsen har sitt namn efter en nitisk, men nu mera från Stockholm afflyttad e. o. tjänsteman i biblioteket, majoren J. G. af Forssell, som under några år tillhörde biblioteket och ordnade nyss nämnda tryck.

Från nedra botten föra fem lätta och bekväma vindeltrappor till de öfra bottarne, och där finner man fortsättningen af den svenska afdelningen i följande ordning: historia, geografi, reseskildringar, teknologi, ekonomi, skön konst, akademiers och öfriga lärda eller konstnärliga samfunds handlingar, disputationer, m. m. De sistnämnda ordnade af e. o. amanuensen C. G. Wahlberg. På en ännu högre botten finner man teologi, filosofi, estetik, språkvetenskap, femton- och sextonhundralets litteratur samt ej mindre än *nio* stora hyllor med Svedenborgiana.

Den utländska afdelningen har samma utseende som den svenska och är fördelad på tre bottnar, af hvilka den nedersta rymmer historia med alla dess underafdelningar, ordnad efter de olika landen i alfabetisk följd. Vidare på samma botten biografi, genealogi, heraldik, ordenshistoria, etnografi, geografi med kartor och utsigter, resor, skön konst, numismatik m. m.

Mellanbotten innehåller hela rikedomar af språkvetenskap, utländsk folklitteratur, politisk ekonomi, juridik, hvaribland fyra kedjeböcker, Justiniani codex, upplaga från 1514, stor samling skönlitera-

tur, äfven arabisk, såsom »Tusen och en natt» m. m., kinesisk och japansk, den sistnämnda i 1,050 nummer, hemförd af Nordenskiöld.

Här, liksom på svenska afdelningen, har man ställt teologien högst och ordnat den på öfversta botten, der man ock finner kyrkohistoria, filosofi, naturvetenskap och matematik, medicin, krigsvetenskap samt till och med »sport», förutom tidskrifter, en storartad samling, af hvilka några ock finnas på gallerierna i läsesalen samt de nyaste uppställda till fritt begagnande i själfva denna sal.

Vi tränga, med vederbörligt tillstånd naturligtvis, in i bibliotekarien Wieselgrens arbetsrum i öfra våningen; personen är känd inom och utom biblioteksverlden. Harald Wieselgren ingick i k. bibliotekets tjänst redan då han ännu icke var mer än 19 år gammal, och det är trettio år sedan han där befordrades till andra amanuens. Tre år därefter vardt han förste amanuens, hvilken tjänst han innehade i sexton år; och sedan 1877 är han bibliotekarie. Det är de yttre dragen af hans verksamhet i biblioteket, men skulle denna skildras som sig bör, fick skildraren ett styft arbete, ty den verksamheten är på det närmaste förenad med bibliotekets utveckling under de två senare årtiondena eller ännu längre.

Nu kommer bibliotekarien mot oss, fryntlig och välvillig, och håller genast ett föredrag på stående fot om handskriftsamlingen, för hvilken han är föreståndare och som, såsom förut nämnts, är förvarad dels i förevisningssalen, dels i d:r Wieselgrens arbetsrum i öfra våningen. Under det han håller sitt föredrag, lägger han ock för oss en hel mängd rara handskrifter, öppnar skåp och låter oss skåda in i de hemligaste gömslen samt inviger oss, så godt för den profana fattningsgåfvan sig göra låter, i dessa gömslens och dessa gamla skrifers höga betydelse, från och med den gamla, af torfrök svärtade isländska Homiliboken från elfvahundratalet till och med den tre hundra år yngre Arvid Trolles lagbok, der Erik Trolle, Arvids son och ärkebiskop Gustafs fader, gjort några egenhändiga anteckningar om att fördrifva råttor, och kan man äfven få se den ännu yngre Olaus Petri »tänkiebok», hvilken *icke*, såsom det uppgifvits, innehåller några »memoarer» af vår reformator, utan helt enkelt är Stockholms rådhusrätts protokoll under de år Olaus Petri var magistratssekreterare och då, åtminstone under 1524, Peder Hård var fogde, Larens Larensen och Ivar Ivarsson voro borgmästare samt stadskamrern hette Anders Bottenkar, och stadsnotarien, »scrifferen», nöjde sig med namnet Nils.

I sådana gamla handskrifter skulle äfven lekmannen under den lärde bibliotekariens handledning kunna studera hela vår gamla litteratur och dermed en god del af vår odlings utveckling ända till 1500-talets

slut. Några af de skrifna böckerna äro rimkrönikor, som förelästes vid gästabad *innan* man gick till bords. *Efter* bordet var man ofta i det tillstånd, att man kunde hvarken läsa eller höra på en läsning. I mer än en allvarlig bok, t. ex. i lagböcker, förekomma teckningar på hvarje sida, dels humoristiska, dels cyniska — medeltidslynnnet låg ofta åt det hållet — dels illustrerande texten. Dessa teckningar vittna ej om någon hög konstnärlig ståndpunkt, men däremot om ett mycket godt lynne.

Handskriftsamlingen har också åtskilligt österländskt. Utan att tala om *Megillah*, de pergamentrullar, af hvilka hvar och en innehåller en bibelbok, som det icke ens lönar mödan att visa för en oinvigd, kunna vi dock med ett visst nyfikenhetsnöje titta på den rika samlingen af arabisk litteratur samt på de af Nordenskiöld inköpta nitton handskrifterna på palmlblad, från det på Ceylon gamla

G. E. Klemming.

heliga språket, hvilka härifrån skickades till den i palispråket hemmastadde professor Fausböll i Köbenhavn, som också tog reda på dem. Skulle någon kunna läsa *Subhasutrarthavyakkhyanayayi*, singhalesisk förklaring af *Sutra Sutta*, ett af Buddas föredrag, på pali, så har han nu tillfälle därtill.

Öfver allt detta och mycket mera vakar bibliotekarien Wieselgren. Han är också bibliotekets kassaförvaltare och räkenskapsförare samt deltagar i inköpsberedningen och den utländska brefväxlingen. En på handskriftsafdelningen verksam tjänsteman var under flera år dr Elof Tegnér, nu mera Lunds universitets bibliotekarie, hvilken utarbetat öfversigt af k. bibliotekets samling af svenska brefväxlingar samt för öfrigt tjänstgjort på andra afdelningar inom verket, men med utgången af 1884 lemnade det.

* * *

Vi ha från de lägre och yttre områdena af det stora riksverket trängt upp i de högre och inre, men ännu ha vi icke kommit i det allra innersta och allra heligaste. Dit är det endast högst få dödliga unnadt att intränga. Där sitter själfve öfverguden. Orörlig, tyst, vördnadsbjudande, skild från hela den öfriga världen, endast sällan uppenbarande sig för människorna, en hemlighetsfull makt, är det

dock han som styr hela biblioteksverlden i Humlegården och därifrån verkar på alt hvad boksynt är här i landet.

Det är *Ö. B.*, såsom han heter på »biblisspråket», öfverbibliotekarien G. E. Klemming, en af fosterlandets vise, till sitt yttre en högrest patriark, med långt ned på skuldrorna böljande silfverlockar.

Man tror kanske, att han är en *paleotyp*, årsbarn med de *incunabler*, som härstamma från boktryckerikonstens första tider, ty såsom tryckalster, ej såsom handskrift må han betraktas, men det är misstag — han är visst icke så gammal. För att vara en paleotyp måste man onekligen vara äldre än några och sextio år, öfverbibliotekariens ålder. Hans handlingar tyda också på mandomsårens kraft och ihärdighet, icke på ålderdomens behof af hvila.

Gustaf Edvard Klemming var ovanligt boksynt och en lidelsefull bokälskare redan i barnaåren, och såsom gymnasist, jämte brodern Henrik (»Klemmings antiquariat»), en af bokauktionskammarens flitigaste kunder. Under ett halft århundrade därefter har han egnat sig oafbrutet åt de »bokliga konster» som äro förenade med en sannskyldig bibliotekaries lifsuppgift. Han var icke äldre än tjugu år, när han jämte Georg Stephens vardt en af det då, 1843, stiftade svenska fornskriftsällskapets mest nitiske medarbetare.

Då han 1856 tillförordnades såsom amanuens vid k. biblioteket, införlifvade han med detta sin egen dyrbara samling af äldre svensk litteratur. Ett par år därefter nämndes han till vice bibliotekarie, och efter att under några år ha varit t. f. kungl. bibliotekarie, vardt han 1865 ordinarie innehafvare af den tjänsten samt efter samlingarnas flyttning till det nya huset benämnd *öfverbibliotekarie*.

Om man skulle uppräknat hvad den mannen uträttat för den svenska litteraturen, finge man mycket att göra. Här är ej plats därtill. Endast må nämnas, att öfverbibliotekarien blott sedan samlingarna flyttades till Humlegården utgifvit slutet af den Oxenstiernska handskriften på biblioteket, slutet af »Sveriges dramatiska litteratur» och (jämte fil. kand. G. Eneström) förteckning öfver svenska almanackor till 1749, första och andra delarne af »Svenska medeltidspostilior», ett bibliografiskt arbete öfver »Sveriges äldre liturgiska litteratur», »Yngre Vestgötalagens äldsta fragment», tre häften af förteckning öfver »Samtida skrifter rörande Sveriges förhållande till främmande makter», »Sveriges krönika från Gog till Karl Knutson», »Medeltidsdikter och rim», tre häften, »Birgitta-litteratur», bibliografi m. m.

För öfrigt leder öfverbibliotekarien hela verket och egnar sin outtröttliga omsorg åt i synnerhet de vidlyftiga svenska samlingarnas förkofran och ordnande. Det urval af trycksamlingarna från riksarkivet, hvilka öfverlemnats till k. biblioteket, har öfverbibliotekarien

handlagt och till stor del (omkring 6,000 nummer) ensam fullgjort det maktpåliggande arbetet, liksom han sysselsatt sig med plansch-samlingarna, till hvilka han utvalt de rika tillökningarna.

Hvart man kommer i bibliotekets inre finner man ständigt verksamhet från och med öfverbibliotekarien till och med vaktmästarne och de med häftningar sysselsatte bokbindarne. Och verket är i stigande, ty ständigt ökas samlingarna, men ersättningen i pengär är sannerligen icke öfverdrifven. Den högsta löneinkomsten, till hvilken öfverbibliotekarien kan komma, är 7,000 kr., den högsta för de två bibliotekarierna hvardera 5,500. De fyra amanuensernas lön är 3,000, som genom ålderstillägg kan ökas till 4,000. Och huru länge tål det icke innan en tjensteman hinner till ordinarie amanuens! En af dem tog sin doktorsgrad redan 1873 och ingick då i bibliotekets tjänst, men först 1884 fick han ordinarie grad. Efter sju års studier vid universitetet hinner man »parnassen», och efter ytterligare elfva år, således först *aderton* år efter det man lemnat skolan, får man ordinarie anställning.

Icke är det just lockande att egna sig åt bibliotekets tjänst, om man ej själf har någon förmögenhet. Och likväl styr den ene bokälskaren efter den andre sina steg åt det hållet. Biblioteket har i långa tider haft förmånen att betjänas af kunskapsrike män, och för det mesta hålla de ut, oaktadt de första årens knappa inkomster. I vanliga fall är det endast andra bibliotekstjänster som kan draga dem härifrån, såsom den ofvan nämnde universitetsbibliotekarie-befattningen i Lund eller såsom då den i k. bibliotekets tjänst grånade, närmast öfverbibliotekarien stående bibliotekarien J. A. Ahlstrand vid k. bibliotekets flyttning »opterade» för vetenskapsakademien, hvars bibliotekarie han varit ända sedan 1856, ehuru han ännu längre egnat stor del af sin rastlösa verksamhet och sina djupa insigter åt först nämnda bibliotek.

* * *

Kungl. bibliotekets tillväxt sker genom inköp, skänker, byten och leveranser från rikets boktryckerier, hvilka äro skyldiga att »af alt som tryckes ifrån upplagan aftaga och utan betalning aflemna till kungl. biblioteket ett fullständigt och felfritt exemplar, jämte därtill hörande planscher». Så öfverlemnades enligt hvad öfverbibliotekariens årsberättelse upplyser, under 1887 till biblioteket 10,255 svenska boktryck. Genom byten fick denna afdelning af biblioteket 565 nummer. I gåfvor inflöto 1,112. Genom köp i boklådor och på auktioner

förvärfvades 859. På det sättet ökades *svenska* afdelningen med tillsammans 12,791 n:r.

Den *utländska* tillväxer synnerligen genom köp både i Sverige och i utlandet. Den ökades 1887 med 2,215 n:r. För att få någon kännedom om huru det går till vid bokinköpet träda vi in i en afdelning som vi ej förut besökt, i ett rum innanför lånedisken. I det rummet har amanuensen E. W. Dahlgren, bibliotekarie vid Karolinska institutet, sin verksamhet inom riksbiblioteket.

Där ser man nyutkomna böcker, fortsättningsböcker, böcker skickade dit till påseende, katalogkartonger och mera sådant i stor mängd. Bibliotekarien Dahlgren förestår de utländska bokinköpen och genomläser därför bokanmälningarna i de viktigaste af halft annat hundrade utländska tidskrifter, gör anteckningar och föreslår inköp. En del dylikt arbete utföres ock af bibliotekarien Wieselgren.

Tid efter annan framlägges i det afseendet en föredragningslista vid bibliotekariesammanträdet, där öfverbibliotekarien är ensam beslutande, men där de två bibliotekarierna gifva sina råd och yttra sig till protokollet som föres af hr Dahlgren. Om skyndsamhet är af nöden, kan öfverbibliotekarien besluta också mellan sammanträdena. Rekvisitioner skickas till Samson & Wallins bokhandel som under en lång följd af år biträdt kungl. biblioteket vid inköp af utländska böcker.

Sedan böckerna anländt till biblioteket, införas deras titlar i en »acquisitions-katalog» med uppgift hvarifrån de kommit och katalogiseras därefter på lösa blad i två olika exemplar, af hvilka det ena bildar »nominalkatalogen» i alfabetisk serie efter författarnes namn eller, om detta är okänt, efter första substantivet i titeln, samt vid pseudonymer till särskilda hänvisningar; det andra exemplaret lägges till »realkatalogen». *Tryckta* kataloger användas lika litet här som vid andra stora bibliotek. Det torde kunna vara skäl att hågkomma, det vårt kungl. biblioteks sätt att katalogisera tjänt till mönster för många andra bibliotek, såsom Karolinska institutets, Svenska läkarsällskapets, Väg- och vattenbyggnadskårens m. fl.

Statens bidrag till inköp af böcker antogs först vid 1844—45 årens riksdag och bestämdes då till 8,000 rdr banko, hvilket ökades 1878 till 18,000 kr., och är nu mera 25,000 kr., hvilket dock är långt ifrån tillräckligt.

Kungl. biblioteket anses nu innefatta nära 300,000 tryckta böcker, förutom ett antal småtryck, och öfver 9,000 handskrifter.

I läsesalongen och på lån- biblioteket.

ftonen är inne. Stockholmarne skynda till teatrarne, musikkaféerna, bönesalarne, föreläsningrummen, till enskilda sällskap, offentliga möten, ordenssamfund, fackföreningar och mera sådant. Det fins äfven de som stanna i sina hem. Men en person, som icke har familj och icke trifs att sitta ensam i sin bostad, icke håller är road af sällskap, som bekymrar sig föga om teatrarne och ej har lust att slå sig ned bland cigarröken och punschångorna på ett kafé, hvad skall han taga sig till?

Vore det i Paris, hade han hundratals utvägar och kunde bland annat begifva sig till Sainte-Geneviève-biblioteket för att i lugn sysselsätta sig med läsning mellan kl. 6 och 10. Till och med i Roma står den utvägen honom öppen i Sapienza (universitetet) och i Vittorio-Emmanuele-biblioteket i f. d. Collegio Romano, hvilkas betydande boksamlingar hållas öppna hvarje afton. I Stockholm har man länge haft blott Tekniska skolans, hvilket dock är öppet endast två aftnar i veckan samt half annan timme på söndagsförmiddagarne och är mera ett fackbibliotek än en boksamling för den stora allmänheten.

Stockholm har likväl många och ganska stora offentliga boksamlingar, t. ex. Vetenskapsakademiens, Karolinska institutets, Tekniska högskolans, Stockholms högskolas, Tekniska skolans, Vitterhets-, historie- och antikvitets-akademiens, Generalstabens, Riksdagens, m. fl. m. fl. Alla dessa äro dock, med nyss nämnda undantag, tillgängliga endast på hvardagsmiddagarne samt vanligen blott två gånger i veckan. Med undantag af k. biblioteket är det blott ett enda offentligt som hålles öppet alla helgfria dagar (kl. 11—3), och det är kungl.

patentbyråns, en inrättning som följer med sin tid, åt minstone på hvardagsförmiddagarna.

Vår hufvudstad lider således brist på tillfälle att begagna offentliga, kostnadsfritt upplåtta läsesalar på de stunder som för flertalet äro de enda lediga. Hvad skall en läslysten ensling således taga sig till på aftnarne? Lyckligtvis har han tidningskontoren och Stockholms läsesalong, som dock icke äro kostnadsfria för honom. Men för fem öre kan han på ett af de nämnda kontoren få sitt lystmäte på hela stockholmspressen.

Interiör från Läsesalongen.

Stockholms tidningskontor äro rätt goda, men lugna tillflyktsorter äro de icke. De som

köpa tidningar komma och gå, slamra och skramla med tidningar, slantar och prat och bekymra sig föga om den stillhet som en uppmärksam tidningsläsare kräver. Vanligtvis är också utrymmet föga tillfredsställande. Icke sitter man riktigt bekvämt håller, och från den oupphörligt öppnade dörren drar det ganska obehagligt.

Vida bättre är det i *Stockholms läsesalong*, i hörnet af Beridarebangatan och Klara Bergsgata, där stora flaggan svajar utanför ett hus som eges af själfve konungen. Där kan den kunskapstörstande enslingen, vare sig man eller kvinna, finna vederkvickelse i en rymlig lägenhet på fem rum, sitta bekvämt och under tystnad omkring sig

genomläsa så många tidningar och tidskrifter han hinner med till kl. 10 på aftonen samt när han går hem få med sig en efterlängtd bok. Bättre kan den läslystne icke begära, men det är naturligt, att det kostar honom mer än på ett tidningskontor.

Länge tålde det innan Stockholm fick denna salong, och anmärkningsvärdt är, att då vår hufvudstad redan hade öfver hundratusen invånare, egde han hvarken en sådan läselokal eller något enda af de nu så talrika tidningskontoren. Man hade visserligen »Sällskapet», där åtskilliga tidningar lästes, men det är icke alla som kunna eller ha lust att vara ledamöter af denna tämligen dyra klubb. Ville man, såsom det heter, »titta i ett blad» utan att köpa det, kunde sådant ske endast på en källare, ett kafé eller i en kryddbod, men på intet af dessa ställen hade man tillfälle att i fred och ro taga kännedom om tidningens innehåll. Om man betänker, huru ofantligt många stockholmare nu läsa de dagliga bladen utan att köpa dem, under det bladens antal, prenumerationen och lösnummerförsäljningen likväl tillväxt i starkare förhållande än folkökningen, skall man finna hvilka storartade framsteg tidningsläsningen gjort på ett par årtienden.

Det var först med ingången af 1867 som läsesalongen uppstod. I början var den afsedd för endast fruntimmer. Inbjudningen utgick från »Tidskrift för hemmet», d. v. s. från fröken Sofi Leijonhufvud (nu enkefru Adlersparre), hvilken jämte fru Lind af Hageby, fröknarna H. och A. Hierta (nu fru Retzius), fruarna Limnell och Wallenberg, m. fl. damer sökte gagna den bildningssökande kvinnan. Länge dröjde dock icke förr än läsesalongen gjordes tillgänglig för äfven herrar. År 1874 bildade sig ett bolag med namnet »Stockholms läsesalong», som icke hade penningvinst till ändamål, utan endast önskade att genom ökade tillgångar kunna utveckla företaget, men tillgångarne voro ej större än att aktiekapitalet slukades för läsesalongens ordnande och underhållande. År 1882 undergick salongen en pånyttfödelse och öfvertogs af *Föreningen för Stockholms läsesalong*. Genom en basar bildades en fond, som f. n. uppgår till något öfver 11,000 kr., och läsesalongen kunde förskaffa sig sin nuvarande ganska ändamålsenliga lokal, hvilken hålles öppen mellan kl. 9 f. m. och 10 e. m., haldagar dock endast kl. 2—10 e. m.

Stockholms läsesalong, hvilken under de senaste fyra åren föreståtts af fröken M. v. Below och förut under tio år med stor omsorg leddes af fru M. Broomé samt åt hvilken fröken A. Wensjoe och många andra damer egnat sina tjänster, är icke så storartad som Athenæum i Köbenhavn, kanske ej ens så betydande som motsvarande i Kristiania, men likväl icke utan sin vikt i stockholmslifvet. De stora läseanstalterna i de andre skandinaviske hufvudstäderna äro verkliga *sällskap*, i hvilka endast medlemmar infinna sig. De äro nästan ensamma på sitt område och icke, såsom här, underkastade medtäflan från tidningskontor. Men, utom att största flertalet af utländska tidningar

icke fins ens i det bäst försedda af dessa kontor, är det i synnerhet för tidskrifts- och bokläsning som vår läsesalong bjuder stora fördelar. Läsesalongen är så mycket mera nödvändig, som de offentliga boksamlingarna, såsom ofvan visades, i allmänhet icke äro tillgängliga på aftnarne. Det kan visserligen sägas, att ej alla som begagna sig af ett offentligt bibliotek göra det för ökandet af sina kunskaper, ty nog har det händt, att en och annan gått dit för att sätta sig och sofva, men det vore kanske ej illa, om Stockholm egde flere sådana sofställen. Oneligen är det väl något bättre att sofva i biblioteket än att öfverlasta sig på krogen, vare detta sagdt utan att förorda biblioteks användande till sofplatser. För rökare är salongen alldeles oanvändbar.

Läsesalongen är försedd med de flesta stockholmstidningar, en stor del landsortsblad samt norska, danska, engelska, franska, tyska, och amerikanska. Större delen af de besökande tillhöra nu mankön, men äfven ganska många fruntimmer infinna sig, i synnerhet sedan lärarinnor fått för billigare pris tillträde till tidningsläsning (ej till boklån). Lärarinnorna, liksom lärare, tjänstemän, skriftställare och i synnerhet tidningsmän utgöra flertalet af de besökande. Skolungdom infinner sig äfven, och ej håller för arbetarne är salongen för dyr. I salongens första tid såg man dock flere af de arbetande klasserna. Likadant är förhållandet med våra garnisonssoldater, hvilka förut ofta lånade böcker, men nu ha sådana på närmare håll.

Under 1887 mottog läsesalongen omkring 23,800 besök. Af dessa voro omkring 12,200 dels års-, dels månads- och veckoabbonnenter, nära 8,500 utgjordes af för en gång betalande (20 öre) och bort åt 3,200 af pollettimnehafvares. Tio polletter gälla för lika många besök och kosta 1 kr. 50 öre. Fem polletter betalas med 75 öre. För en veckas läsning på stället erlagges 60 öre, 1 månads 1,00, ett års 12 kr. Hemlån utan läsning på stället betalas efter tidens längd och böckernas antal från 40 öre i veckan till 12 kr. om året. För läsning på stället *jämte* hemlån betalas från 75 öre i veckan till 20 kr. om året, och man har då tillfälle att följa med en god del af literaturen.

* * *

Såsom vi sett är läsesalongen också lånbibliotek — med 10,000 band — men det är icke Stockholms enda. Om det är sant, att läsning af böcker mycket inskränkes genom den alt mera sig utbreddande tidningsläsningen, är det också öfverensstämmande med sanningen, att af den bokläsande allmänheten är det endast ett ringa antal som *köper* böcker. Vetenskapliga arbeten och literatur på slöjdernas och konsternas m. fl. områden lånas i de stora offentliga biblioteken, kanske någon gång i läsesalongen. Romaner, tidskrifter

och lättare literatur i allmänhet hemtas från länbiblioteken. Af de senare finnas åtskilliga, men det är nästan blott ett enda som är af någon större betydhet.

Redan mot slutet af 1500-talet finner man »bokförare» eller bokhandlare i Stockholm. Åt minstone nämnes såsom sådan en Herman Sulkens, och i medlet af följande århundrade erhöll Johan Janssonius bokhandelsrättigheter, men något länbibliotek tyckes icke ha funnits förr än i medlet af 1700-talet, då ett sådant skall ha anlagts af den bekante boktryckaren, bokhandlaren och skriftställaren Lars Salvius, hvilken genom sitt gifte med boktryckaren Joh. Laurentius Horrnns enka Helena In de Betou kom i besittning af det berömda Horrnnska boktryckeriet och »för sina märkliga förtjänster om svenska bokhandels uppbyggande» erhöll direktörs namn, »med lika rang och heder som assessorerne i kollegierne.»

År 1783 upprättades ett länbibliotek af F. A. Cleve, kantor i Tyska församlingen och kollega i Tyska skolan. Katalogen var på tyska och biblioteket i synnerhet utländskt. Det delades i en afdelning »für erwachsene Personen» och en »für die Jugend». Den sista katalogen är tryckt 1802. Tio år efter grundandet af detta länbibliotek anlades ett nytt af C. C. Behn, som gaf ut katalog på svenska, tyska och franska. Den sista katalogen är af 1828, men då hade magister A. Wiborgs länbibliotek redan länge funnits (sedan 1811), det mest betydande som Stockholm egt, samt flere andra, såsom G. E. Rademines och »kungl. sekreter» J. D. Flintenbergs (1800) i Celsingska huset. Flintenberg hade varit riksantikvarie, men afsagt sig befattningen, fick titeln af förste expeditionsskreterare och afled (1819) såsom skolrektor. Han hade vidsträckt läsenhet samt var äfven författare.

Magister Wiborg var dock den som utvecklade denna rörelse till större betydhet än förr, och efter hans död innehades länbiblioteket någon tid af bokhandlaren W. Isberg samt öfvertogs sedan af magister W. Baumgarten. Under flera år sköttes det hufvudsakligen af Ferdinand Holmström, vitter författare, prisbelönt af svenska akademien († 1858).

Såsom man ser, har länbiblioteksrörelsen i Stockholm rätt vackra anor och har skötts af åtskilliga literära och vetenskapligt bildade personer. Så hade ock den bekante vitterhetsidkaren F. B. Cöster ett länbibliotek här på 1830-talet. Det Wiborgska, slutligen kalladt f. d. W. Baumgartenska, flyttades från Storkyrkobrinken till 48 Drottninggatan och fans där ännu på 1860-talet, då det såldes till enskild person, ryttmästaren, frih. A. F. Kurck och fördes till det gamla Oxenstjerska godset Tidön, som 1863 inköpts af Kurck.

Utom Per Götreks, den originela bokhandlarens, länbibliotek vid Nya Kungsholmsbrogatan, Stora Gråmunkegränd m. fl. ställen, som fans redan på 1830-talet och Maria de Vylders länbibliotek som i senare delen af 1840-talet hade sin lokal i n:o 14 Enkhusgränden (Hamngatan), innehade bokhandlaren J. J. Flodin från 1842 ett väl försedt och mycket anlitadt i frimurarebarnhusets egendom vid Malmtorgsgatan (nu badhuset), hvilket 1872 öfvertogs af G. A. Ljungholm och sedan 1883 eges af fröken Emma Petersson, 38 Mäster-Samuelsgatan. På 1850-talet innehade också fru Spanier ett länbibliotek, och i därpå följande årtionde funnos äfven C. & O. Carléns, Hellgrens, Janssons, Maas', Schylanders, Seeligs och Strandbergs länbibliotek.

År 1855 grundade bokhandlaren A. Grönberger ett nytt länbibliotek och behöll det i tio år, då han sålde det till fröken C. Kjellman som i några år

innehade det i n:o 6 Malmtorgsgatan och därefter flyttade det till 12 Brunkebergstorg, betydligt ökade boksamlingen och vann ett allt större antal kunder samt 1885 afyttrade biblioteket till ett af sina biträden, fröken M. Berns, nu mera fru Carlberg, hvilken gifvit ytterligare utvidgning åt affären och f. n. har en samling af 40,000 band.

Ett annat lånbibliotek i den lifligare delen af Norrmalm är bokhandlaren O. R. W. Sahlbergs, 17 Fredsgatan.

Liksom bokhandeln, har lånbiblioteksrörelsen under de senare årtiondena allt mera dragit sig åt norr, men Södermalm saknar visst icke böcker både till salu och låns. Den stadsdelen hade redan för öfver femtio år sedan ett lånbibliotek, mamsell C. Kihlbergs, vid Södermalmstorg, hvilket upprättades 1830 och ännu fins kvar samt nu eges af fröken J. Söderberg. På 1870-talet öppnades af den kända författarinnan Sylvia (fru S. Pfeiffer) ett lånbibliotek vid Hornsgatan, som dock snart upphörde, och i n:r 17 samma gata har nu mera fru E. Johansson, född Engqvist, ett godt sådant bibliotek. På Ladugårdslandet, 6 Linnégatan, har fröken Svea Engqvist, också ett välförsedt lånbibliotek, och vid Kungsbacken eges ett mindre af fröken Fredr. Engqvist. Mindre lånbibliotek finnas här och där, så att ingen stadsdel är helt och hållet i saknad.

I Stockholms största lånbibliotek, det Kjellmanska, är ständig rörelse från bittida på morgonen till sena aftonstunden, och de där anställda fruntimren ha ett ganska strängt arbete för att tillfredsställa och ej sällan äfven vägleda stockholmarnes läslust.

Man brukar ofta med ett visst förakt tala om »lånbiblioteksromaner», sådana som aldrig läsas af den riktigt bildade och därför inom literaturen nogräknade delen af allmänheten, men äro alltid efterfrågade i de offentliga bokutlåningarna, och mången föreställer sig ännu, att sådana bibliotek icke ha andra böcker än af lägre rang. Detta är dock fullkomligt misstag, och var det nog äfven i magister Wiborgs och de öfriga literära lånbiblioteksegarnes tid. Ett godt lånbibliotek håller all nyare skönliteratur, äfven historiska arbeten och memoarliteratur, reseskildringar m. m. och måste alltid följa med sin tid.

Vill man veta hvilka författare äro mest omtyckta, behöfver man blott gifva akt på, huru många exemplar ett sådant lånbibliotek har af de olika arbetena. Af Tolstois »Krig och fred» höll det Kjellmanska biblioteket *tretiofem* exemplar. En tillförlitlig mätare på smakens växling är det också. Det fins författare, af hvilkas böcker lånbiblioteket för få år sedan höll ända till tjugu exemplar. Nu mera äro ett par fullt tillräckliga. I allmänhet tyckes smaken för den naturalistiska riktningen ha betydligt minskats. Mången som för ett par år sedan frågade mycket ifrigt efter Zola, Goncourt och deras skola vill nu läsa företrädesvis George Elliot och de författare som med frisk realism förena både fin psykologisk uppfattning och ädelhet i tankar och uttryck. George Sand är icke glömd, fastän Alphonse Daudet fortfarande står i högt anseende, och man äfven ganska ifrigt läser författarinnan till Molly Bown.

Romanlitteraturen är naturligtvis mest efterfrågad, men äfven historisk och memoarliteratur anlitas ganska mycket, och skolynglingar begagna t. ex. det Kjellmanska lånbiblioteket ofta för uppslagsböcker m. m. Långt uppe under taket i nämnda bibliotek står en hel mängd gamla böcker i blått pappband. Hvad kan det vara för en författare? Det är Voltaire! Han läses verkligen ännu af en och annan literaturvän, men hans upphöjda plats i biblioteket visar, att han icke tillhör det dagliga umgänget.

Om det är sant, att lånbiblioteken minska bokförsäljningen och därmed motarbeta författarnes, förläggarnes och bokhandlarnes intressen, kan det ej häller nekas, att de främja läslusten och göra de läsande bekanta med författare, hvilka utan denna förmedling kanske aldrig, så mycket de än må förtjäna det, vorde kända hos en stor del af allmänheten.

* * *

Utom de nu omnämnda lånbiblioteken, har Stockholm äfven andra offentliga boksamlingar ur hvilka allmänheten har tillfälle att låna. En sådan är *Arbetareföreningens bibliotek*, hvars lokal är i föreningens hus, 52 Malmskilnadsgatan. Biblioteket bildades 1868 och har för sin första uppkomst att tacka hrr H. Hagerman och G. Pettersson, hvilka gingo omkring till förläggare och åtskilliga enskilda personer och intresserade dem för att lemna bidrag. Det består nu mera af något öfver 2,000 särskilda arbeten, som äro tillgängliga för föreningens ledamöter och rätt flitigt anlitas. Under år 1887 gjordes 5,169 boklån. Af dessa tillhörde det vida öfvervägande antalet, nämligen 4,588, »vitterhet, romaner, berättelser och kalendrar». Dernäst, dock ej mer än 189, geografi och resebeskrifningar. Af historiska och statistiska arbeten utlånades 158, af kartor, planschverk och illustrerade arbeten 123, o. s. v.

Biblioteket, i hvars lokal äfven tidningar läsas, hålles öppet för utlåning hvarje söndag, med undantag af de stora hälgdagarne, kl. 9—11 f. m. samt tisdags- och torsdagseftermiddagar kl. 8—10. För hvarje låntaget och icke omsatt band som behålles öfver fjorton dagar betalas 5 öre för hvarje ny vecka, men för alla illustrerade arbeten erlägges samma belopp för hvarje vecka från lånets bekommande. Sist nämnda arbeten och romaner få icke i något fall behållas längre än en månad.

Till bibliotekets underhåll och förkofran har föreningen anslagit 300 kr. årligen. Nio af föreningens ledamöter äro bibliotekarier.

Ett särskildt slag af lånbibliotek äro *församlingarnas bokförråd*, som finnas i alla territorialförsamlingarna, med undantag af Katarinas,

och egentligen äro afsedda för folkskolebarnen, men i några församlingar tillgängliga för alla församlingsbor. De böra naturligtvis icke förväxlas med elementarläroverkens särskilda, endast för deras lärjungar tillgängliga bibliotek. Det värdefullaste af församlingarnas torde *Adolf Fredriks* vara, med omkring 2,000 verk och ett vida större antal band som prydligt bundna förvaras i folkskolehuset vid Saltmätaregatan, där det vårdas af skollärarynnan, fröken Laura Lundström.

År 1861 beslöts, att ett församlingsbibliotek skulle bildas, och uppdrogs åt professor Edlund, frih. Stjernstedt och major Öhman att uppgöra förslag i ämnet. Medel samlades först genom frivilliga gåfvor, men 1862 beslöts, att hvarje församlingsmedlem som i bevillning efter andra artikeln erlade 10 rdr rmt eller därutöfver skulle till bokförrådets ökande och underhåll erlægga en årlig afgift af 3 öre för hvarje bevillningsriksdaler. År 1864 uppdrogs å kyrkostämman åt professorerna E. Edlund och N. J. Andersson samt handlanden M. F. Wallin att uppgöra förslag till bokförrådets utvidgning och ordnande, så att inresset därför vorde allmänare, och beslöts att flytta bokförrådet från elementarskolans lokal till nya folkskolehuset samt att utlåningen skulle anförtros åt en lärarinna vid den skolan, hvilket beslut snart sattes i verket. År 1866 valdes fyra församlingsmedlemmar att utgöra bokförrådets styrelse, hvilken dock sedermera undergått förändringar samt har en tid bestått af tre män och tre fruntimmer, men utgöres nu utaf tre af de först nämde och två af de senare. Handlanden M. F. Wallin har under hela tiden förvalt kassan. Afgiften har småningom nedsatts till 1 öre å bevillningskronan, men i betraktande af nu varande tillgångar å fonden har någon afgift för 1889 icke ansetts behöflig till bokförrådets utvidgande och underhåll.

Boklån lemnas kostnadsfritt icke blott åt församlingsbor, utan äfven åt hvar och en annan som antingen är personligen välkänd af bokförrådets vårdare eller anbefalles af aktad församlingsbo. Bokförrådet hålles tillgängligt för lån hvarje onsdag och lördag, kl. 1—2.

Jakobs och Johannis församlings bokförråd är ock af betydelse. Det innehåller omkring 2,500 band som förvaras i Grevesmülkska friskolan, 58 B, Malmskilnadsgatan, och vårdas af skolans lärare.

Detta bokförråd, som genom församlingens initiativ tillkom några år förut, fick sin egentliga betydelse, då grosshandlaren A. Wennberg, ledamot i skoldirektionen, skänkte till det samma 1,000 kr. Åtskilliga böcker ha skänkts af enskilda personer. Det utgöres af dels för äldre personer afsedda arbeten i populär vetenskap och skönliteratur, dels för folk- och friskolans barn berättande ungdomsskrifter. Till inköp af böcker har församlingen anslagit 150 kr. om året.

Bokförrådet är tillgängligt för låntagare hvarje helgfri onsdag och lördag kl. $\frac{1}{2}$ 2— $\frac{1}{2}$ 3 e. m. Till boklån är hvarje medlem af *Jakobs och Johannis* församling berättigad mot en kvartalsafgift af 50 öre som användes till betäckande af inbindningskostnader, m. m. Låntagets arbete får ej utan särskildt medgifvande behållas längre än en månad.

Klara församlings bokförråd är det tredje i ordningen och innehåller bort åt 2,000 band samt har sin lokal i en af folkskolebygg-

naderna vid Vasagatan, där det förvaltas af läraren J. Hamner, som sedan 1865 skött denna befattning.

Det grundades 1861 genom en gåfva af 308 band af grosshandlaren J. G. Schwan och ökades strax därpå genom att bokhandlaren H. Klemming skänkte ungefär ett lika stort antal böcker, hvarjämte justitierådet C. Schmidt årligen under någon tid ökade förrådet, hvilket efter hans död genom testamente erhöll en del af hans boksamling, under det en annan del tillföll Nya elementarskolan. Andra församlingsbor, såsom expeditionssekreteraren L. J. Lovén, protokollssekreteraren N. Arfvidsson m. fl. bidrogo också med skänker af böcker. Församlingen har anslagit 150 kr. årligen till bibliotekets förkofran.

Äfven detta bokförråd hålles öppet för utlåning på helgfria onsdags- och lördagsmiddagar kl. 1—2, och boklån lemnas kostnadsfritt så väl åt skolbarnen som åt äldre personer, antingen de tillhöra församlingen eller icke, men äro väl kända af bokförrådets vårdare eller anbefalde af aktad församlingsbo. Antalet af boklånare växlar för hvarje utlåningsdag mellan femtio och sextio.

Ett lika ansenligt bokförråd eger *Ladugårdslands* församling, som tills vidare inrymt det i skolhuset, 21 Skepparegatan, där det vårdas af lärarinnan vid folkskolan, fröken Anna Rylander.

Utlåningstiden är den samma som för sist nämnda bokförråd, men de som få låna böcker äro endast lärare och lärarinnor samt de af folkskolans lärjungar hvilka hunnit den ålder och utveckling, att de kunna öfva och draga fördel af enskild läsning. Lånen äro afgiftsfria. Bokförrådet grundades af skolläraren A. Lindberg, hvilken 1869 samlade böcker genom gåfvor af enskilda personer och förläggare. Det har sedan ökat genom inköp på församlingens bekostnad, till hvilket ändamål 300 kr. om året äro anslagna. Bokförrådets vårdare tillsättes af skolrådet och uppbär 200 kr. i årlig lön.

Kungsholms församlings bokförråd är för några år sedan grundadt af församlingens kyrkoherde, k. hofpredikanten Schultzberg, genom af hans församlingsbor och enskilda vänner skänkta böcker och består af omkring 400 arbeten, som i lån flitigt anlitas af för bokförrådets vårdare kända eller af bekanta församlingsbor anbefalda personer. Lärarinnan, fröken H. Wahlström, vårdar samlingen som finnes i 17 Handverkaregatan och är tillgänglig måndagar och torsdagar kl. 1—2.

Storkyrkoförsamlingens bokförråd är tämligen nytt, tillkommet i synnerhet genom gåfvor af enskilda personer och innehåller omkring 800 band samt anlitas flitigt af församlingsboarna. Det har sin lokal i ett af folkskolehusen, 22 Svartmangatan, och vårdas af läraren i församlingens folkskola C. F. Stéen, som också är orgelnist i finska kyrkan.

Äfven detta bokförråd hålles öppet på onsdags- och lördagsmiddagar. Då tillräckliga medel ej funnos till fortsättande af böckernas inbindning, kom en aktningvärd församlingsbo bokförrådet till hjälp. Det var bokbindaremästaren M. F. Åkerdahl, hvilken bundit ett stort antal af böckerna i utmärkt vackra

och starka band med smakfull utstyrsel till det öfverraskande priset af 10 öre stycket — ett vackert bevis på välvilja för folkupplysningen.

Liksom på boklådor och vanliga lånbibliotek, är Södermalm fattigt på äfven församlingars bokförråd. Katarina har, såsom nämndt är, icke något als, och Maria eger ett mycket dåligt, omkring ett par hundra band i eländigt tillstånd, till stor del ofullständiga exemplar och arbeten utan slut, hvilka alla förvaras i ett litet skåp i en vrå uti ett af lärorummen i folkskolehuset vid Timmermansgatan. Ingen anlitar biblioteket, men hvarje lördagsmiddag träffas bokförvaltaren, en gammal skollärare, troget på sin post, i fall den underbara händelsen skulle inträffa, att någon skulle infinna sig och vilja låna en bok.

* * *

Långt upp på Regeringsgatan, i Jakobs allmänna läroverks hus, finner man ett särskildt bibliotek som helt och hållet tillhör nya Stockholm. I en tämligen stor sal med enkel utrustning sitta vanligtvis alla hälgfria tisdags, onsdags, torsdags och fredags aftnar åtskilliga personer omkring ett stort bord, lastadt med nyutkomna böcker och tidskrifter. Öfver bordet hänger dr Sohlbergs himmelsglob, och salens väggar äro klädda med fyllda bokhyllor. Det är *Pedagogiska biblioteket* i Stockholm, en ganska treflig läsesalong, men äfven lånbibliotek, och det utan någon afgift.

»I fall ni ej är alt för stor bokföraktare eller alt för oförnöjsam i fråga om litteratur, så torde ni», säger Fridtjuv Berg i sina i tidskriften *Vor ungdom* införda skolbref, och vi instämma med honom, »här kunna tillbringa ett par lediga aftontimmar på ett ganska behagligt sätt.»

Man behöfver icke vara särskildt intresserad för pedagogiska ämnen, ty i denna boksamling finnes mycket annat än skolsaker. Hufvudafdelningarna äro dock pedagogiska. Den första är en »preparationsafdelning» som tillgodoser behofvet hos dem hvilka önska använda biblioteket vid förberedelserna till sina lektioner. Den andra hufvudafdelningen innehåller skolböcker, hvilkas omfångsrikaste del utgöres af de svenska, och den tredje, bibliotekets egentliga kärna, afser att inrymma den inhemska pedagogiska och metodiska litteraturen samt åt minstone de mest representativa inom den utländska.

Grundläggandet af pedagogiska biblioteket är ett bland de glädjande bevisen på det själfständiga pedagogiska lif som hos oss håller på att spira upp. Hedern af att ha bragt saken till verkställighet tillhör Stockholms läraresällskap, inom hvars styrelse dr N. G. V. Lagerstedt i början af 1883 framlade förslag i detta syfte. I slutet af samma år utsände nämnda styrelse anteckningslistor till

de allmänna läroverken samt flick- och folkskolor i Stockholm, och frukten däraf vardt ett penningbelopp af 786 kr. Samtidigt verkade man äfven för hopbrindandet af själfva biblioteket, och i januari 1884 infördes i tidningarna ett upprop till allmänheten som hade till följd, att ganska ansevärdiga gåfvor började inflyta, särskildt från de mera betydande förläggarförmorna. Under elfte allmänna svenska läraremötet i Stockholm i juni 1884 hänsköts frågan till ett utskott, hvilket bearbetade henne och hemställde till mötet om önskvärdheten af att ett pedagogiskt museum och bibliotek inrättades samt att den början till det senare som redan gjorts måtte röna offentlig och enskildt understöd. Denna hemställan bifölls enhälligt af mötet.

Man hade hoppats att för biblioteket kunna erhålla 500 kr. från direktionen öfver Stockholms stads undervisningsverk, men direktionen saknade medel därtill, hvaremot öfverstyrelsen för Stockholms folkskolor beviljade ett anslag af 500 kr. som sedan förnyats och utgår äfven för 1888.

Ecklesiastikdepartementet öfverlät åt biblioteket en större del af sin samling pedagogisk litteratur, och på ansökan af läraresällskapet medgaf kungl. maj:t att åtskilliga i riksarkivet befintliga pedagogiska arbeten kunde till pedagogiska biblioteket såsom disposition öfverlemnas. Samma medgifvande gjordes i fråga om dupletter af pedagogiska arbeten i kungl. biblioteket. Äfven från andra håll erhöles värderika bidrag, och den 14 januari 1885 öppnades biblioteket för allmänheten. Det omfattade då 2,855 band, af hvilka 2,432 svenska, skolprogram och tidskrifter oräknade. Sedan den tiden har biblioteket tillväxt genom gåfvor, byten och inköp. Föreläsningar med inträdesafgift af 50 öre ha hållits icke blott för att bereda biblioteket inkomst, utan äfven att omedelbart verka för samma syfte som biblioteket själf afsåg att främja, nämligen den pedagogiska bildningen så väl inom som utom skolmännens krets. Af kungl. maj:t anvisades snart ett belopp af 1,500 kr. till inbindning af böcker, och af det beloppet användes det mesta under 1885 samt återstoden under 1886. Under 1887 beviljade kongl. maj:t åter ett anslag af 1,500 kr. Bland sina inkomster räknar biblioteket de medel som inflyta genom sällskapet »Pedagogiska bibliotekets vänner», som dock under 1887 ej gick till högre belopp än 195 kr.

Under första året hade de besökandes antal ej uppnått 500 och boklånen icke öfver 300, men 1886 besöktes biblioteket af 645 personer, och 534 boklån utlemnades, och 1887 voro de besökande 619 och boklånen 535. Vid 1887 års slut omfattade biblioteket ungefär 8,000 band.

Pedagogiska bibliotekets föreståndare är dess upphofsman dr Lagerstedt, och bibliotekarie var först fil. kand. E. Planch, hvilken dock, hindrad af andra göromål, lemnade befattningen som öfvertogs af fil. kand. Hj. Wallberger, hvarjemte folkskolläraren F. Berg brukar en gång i veckan tjänstgöra såsom bibliotekarie. Hvar och en af dessa herrar går med största beredvillighet till mötes dem som önska begagna boksamlingen, vare sig att den besökande är skolman eller icke.